

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARNI MA'NAVIY VA AXLOQIY TARBIYALASHDA ERTAKLARNING AHAMIYOTI

Naimova Zuxra Kairatdinovna

Ajiniyoz nomidagi NDPI

kichik maktab ta'lim kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7486415>

ARTICLE INFO

Received: 17th December 2022

Accepted: 26th December 2022

Online: 27th December 2022

KEY WORDS

Oila, maktab ta'lim, aqliy tarbiya, axloqiy tarbiya, bolalar, ertak terapiyasi, matematik ertaklar.

Kichik maktab davri bolaning hayot haqidagi ilk tasavvurlari shakllanadigan davri hisoblanadi. Bu davrda olingan har qanday bilim bolaning boshqa fanlarni o'zlashtirishida katta ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun ham bugungi kunda kichik maktab ta'lim tizimiga e'tibor qaratilmoqda. Kelajak avlodni tarbiyalashni maktabgacha ta'lim yoshdan boshlash kerakligi ta'kidlanmoqda. Shuni ham aytish joyizki bola tarbiyasini nafaqat maktabgacha yosh davridan balki, ona qornidan boshlash lozim. Chunki bola ona qornidaligidanoq olamni seza boshlaydi. Har bir ota-ona bunga e'tibor berishi lozim. Avvalo, ularni tarbiyalash uchun ota-onalarning o'zlari ma'naviyatli bo'lmog'i zarur. Buning uchun bugungi yoshlarimiz yaxshi bilim olsa, dunyoqarishi keng bo'lsa, keyingi keladigan avlod ham yuksak ma'naviyatli bo'lib boraveradi. Shuning uchun ham Prezidentimiz nafaqat kichik maktab ta'lim tizimiga, shu bilan birgalikda yoshlarni ta'lim olishiga, kerak bo'lsa xorijiy davlatlarda o'z bilimlarini

ABSTRACT

Mazkur maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarni ma'naviy va axloqiy tarbiyalashda ertaklarning ahamiyoti haqida so'z yuritilib, maktab ta'limi va oila hamkorligida bolalarni aqliy va axloqiy tarbiyalashda ertaklardan foydalanish haqida yozilgan.

oshirishi uchun yetarlicha shart sharoitlar yaratib bermoqda.

Ertak insoniy yaxshi fazilatlarini targ'ib qilish yoki aksincha xarakterdagi yomon jihatlarni bayon etishda eng qulay va ta'sirchan usullardan biri hisoblanadi. U bolalarga yaxshi va yomonni ajratishga, hayotni bolalar tilida tushunishga yordam beradi. Garchi ertaklar haqiqatga to'g'ri kelmasada, bolalarga ijobiy ta'sir qiladigan ta'lim berishning eng samarali usullaridan hisoblanadi. Ertaklar bolalar rivojlanishi uchun asosiy bilimlarni qiziqarli, sodda ko'rinishda yetkazib beradi. Shuningdek, ertak bolalarning tafakkur doirasini kengaytirib, xotirasini yanada kuchaytirish maqsadida mantiqiy fikrlashini rivojlantirishning asosiy omillaridan biri sanaladi. Turli-tuman sarguzasht voqealar asosiga qurilgan syujet, o'zida yaxshilik, insoniylik fazilatlarini singdirgan, xotirada tez saqlanib qolishdek xususiyatiga ega va bayon etishga oson, talaffuz qilishga qulay sintaktik qurilmalardan, tarkibida turli xil

jumboqlardan tashkil topgan ertaklar bola tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Bu bilan bolalarning aqliy rivojlanishi, fikrlashni shakllanishi bajariladi. Ertak - bu shunday belgilar tizimi bo'lib, uning yordamida bola atrofdagi voqelikni o'zi tushungandek talqin qiladi. Ertak tanlayotganda, bolalarning yoshini va ruhan rivojlanganligini hisobga olish lozim. O'qituvchi va ota-onalar bunga e'tibor bersagina ertaklar bolalarga foyda keltirishi mumkin. Ertaklardan foydalanish bolalarning qobiliyatlarini rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ertakdan foydalanib, bolalarga ta'lim berishda yuqori natijalarga erishish mumkin.

Bolalar tarbiyasi bilan ishlashda ertak terapiyasidan ham foydalaniladi. Ota-bobolarimiz ham farzand tarbiyasi chog'ida jinoyatchi bolani jazolashga shoshilmasdan, unga avval ertak terapiyasini qo'llashgan. bu ertak orqali bolalar o'z xatolarini tushnib yetishgan. Ertaklar axloqiy tarbiya beruvchi vosita bo'lib xizmat qilgan, bolalarga qanday yashashni o'rgatgan. Ertakning inson hayotiga qanday ta'sir qilishini har bir ota-ona, tarbiyachi bilsagina bola rivojlanishiga juda ko'p yordam bera olish mumkin. Ertak terapiyasi natijasida bola kattalarning yordamini his qiladi. Shuningdek, ertak dunyosini idrok etish orqali maktabgacha yoshdagi bolaning hissiy sohasini rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, tasavvurni shakllantiradigan tasvir va g'oyalar bilan boyitish mumkin.

Ertak terapiyasi usullari ota-onalar tomonidan o'zlashtirilishi lozim. Buning uchun ular o'qituvchii va psixologlardan maslahatlar olishi lozim.

Ertak terapevtlari tomonidan ishlatiladigan ertak turlari:

1) Meditativ (ishlatiladi psixo-emotsional stressdan xalos bo'lish uchun). Qoidaga ko'ra, vositachilik qilingan ertaklarning syujetida salbiy belgilar va ziddiyatlar mavjud emas.

2) Didaktik , o'quv topshirig'i shaklida. Bolalarga yangi bilimlarni yetkazish uchun foydalaniladi.

3) Badiiy (xalq). Ularda xalq donoligi bor. Oddiy, tushunarli syujet axloqiy tarbiyaga hissa qo'shadi.

4) Psixoterapevtik . Ushbu ertaklarning o'ziga xos xususiyati baxtli yakundir. Bolalar ular uchun rasmlar chizadilar, spektakl qo'yadilar, bosh qahramonlar tasvirlari asosida o'yinchoqlar yasaydilar.

5) Psixokorrektiv . Aytilgan ertaklar maktabgacha yoshdagi bolaning xulq-atvoriga yumshoq va befarq ta'sir qiladi. Ertakning axloqi muhokama qilinmaydi, bolaga o'zi bilan yolg'iz o'ylash imkoniyatini beradi.

Matematik ertaklar bilan bolalarga bilim berishda, aqliy rivojlantirishda foydalaniladi.

Matematik ertak bu sarguzasht janriga asoslangan badiiy matndir. Matematik ertaklar bolalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishga yordam beradi. Ertak orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik qobiliyatlarni rivojlantirish va matematikaga qiziqishni qanday uyg'otish mumkin. kichik maktab yoshdagi bolalarda boshlang'ich matematik tasavvurlarni shakllantirish jarayonida ertaklardan foydalanganda asosiy e'tibor uni chuqur anglashga, ongli va faol assimilyatsiyaga qaratiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, guruhda og'zaki ertaklarning maxsus tanlangan repertuarlaridan matematik qobiliyatlarini rivojlantirish uchun muntazam foydalanish kognitiv imkoniyatlar va qobiliyatlarni

rivojlantirishga qaratilgan, maktabgacha yoshdagi bolalarning matematik dunyoqarashini kengaytiradi, matematik rivojlanishiga yordam beradi, matematik tayyorgarlikni sifatini yaxshilaydi, bolalarga ko'proq imkoniyat yaratadi.

Bolalarning aqliy rivojlanishiga yordam beruvchi matematik ertaklarga quyidagi ertakni misol qilib keltirish mumkin:

"2 raqam kimga yoqadi" ertagi.

2 raqami yo'l bo'ylab ketayotgan edi va kimdir buta ostida yig'layotganini eshitdi. - Men - men - yo'qolib qoldim.

-U butaning ostiga qaradi va u yerda katta kulrang jo'jani ko'rdi. -Sening onang kim?

- Mening onam go'zal va katta qushdir. U sizga o'xshaydi, - chiyilladi jo'ja.

Yig'lama, biz uni topamiz,- dedi 2 raqami.

- U jo'jani dumiga qo'ydi va ular onasini qidirishga ketishdi. Ko'p o'tmay, Ikkovi o'tloq ustida uzun dumli go'zal qushni ko'rdi.

- Bu sizning bolangiz emasmi, go'zal qush? - deb so'radi 2 raqami. - Men qush emas, ilonman.Mening qanotlarim ham yo'q.

-Pi-pi, bu onam emas, mening onam sizdek, - dedi jo'ja.

Ikkisi uzoqroq yurishdi,so'ngra katta bir qushning katta maydonga qanday qo'nganini ko'rdilar.

- Jo'jangni yo'qotdingmi, katta qush? - muloyimlik bilan so'radi 2-raqam.

- Men qush emas, samolyotman. Samolyotlarda jo'jalar yo'q, deb javob berdi samolyot.

To'satdan 2 raqami osmondan tushayotgan qordek oppoq katta qushni ko'rdi. - Oqqushim, men seni izlayotgandim, - xirilladi qush.

-Oyi, 2-raqam bilan tanishing.U meni qutqardi,-chiqirdi jo'ja.

- Yordamingiz uchun rahmat. Siz juda mehribon ekansiz va oqqushga o'xshaysiz. "Keling, do'st bo'lamiz"103

Bu kabi ertaklar bolalarning aqliy qobiliyatini rivojlantiradi.Tarbiyachilar ota-onalar bilan hamkorlikda bunday ertaklarni bolalarga ko'proq aytib berishi va savollar orqali muhokama qilishlari lozim.Shundagina bolalar xotirasida o'tilgan mashg'ulotlar mustahkamlanib boraveradi.

Bugungi kunda boalarga ertak o'qib beradigan ota-onalarning soni afsuski kamayib bormoqda.Bolalarning aqliy tarbiyasi bilan birga,o'zbek xalq ertaklari orqali axloqiy tarbiyasiga ham ertaklar orqali ta'sir qilish,ularni to'g'ri tarbiyalash mumkin.Buning uchun tarbiyachilar ota-onalarga bu borada maslahatlar berishi,ertak kitoblarni o'zlari tavsiya qilishi lozim.Chunki tarbiyachi boalning yoshiga mos ertaklarni bilganligi uchun tog'ri kitobni tavsiya qila oladi.

Bundan tashqari hozirda zamonaviy texnologiyalar tobora rivojlanib bormoqda.Bu rivojlanish ta'lim tizimiga ham o'z ta'sirini o'tkazib ,ta'lim samaradorligini ma'lum darajaga oshirdi desak adashmagan bo'lamiz.Multimedia vositalari bolalarga ertaklarni tinglash imkonini yaratdi.Bundan tashqari ertaklarning multifilm ko'rinishiga kelishi bolalar uchun juda qiziqarli va ta'lim olishiga katta yordam berdi.Lekin bu jarayonga bog'lanib qolishlik tavsiya etilmaydi.Chunki ota-onalar bolalarga o'zlari ertak o'qib berishlari bola ruhiyatiga ta'sir qilib ularda mehr tuyg'usini shakllantiradi.Buni har bir ota-onalar e'tiborga olishlari lozim.

Shuningdek, ta'lim jarayonida doimo bir xil ertaklardan foydalanish ham kutilan natijani beravermaydi,doimo yangi

ertaklardan foydalanish lozim. Ana shunday sharoitda yangi bilimlar o'zaro bir-biriga uzviy bog'lanadi.

Yuqoridagilardan xulosa qilib aytsak, ertaklar orqali bolalar bilimni yanada oshirish mumkin. Ertaklar bolaning rivojlanishida, ayniqsa, ularning aqliy va axloqiy rivojlanishida muhim ahamiyatgaega. Shuningdek, ertaklar bolalarning tafakkur doirasini

kengaytirib, xotirasini ham mustahkamlashini inobatga olish va bolalarga ertaklarni ularning qiziqishidan kelib chiqqan holda tanlash lozim. Bundan tashqari, tarbiyachi o'zining pedagogik mahoratini ishlatgan holda ertak qahramonlarini bola qiziqishiga moslab o'zgartirib ta'lim jarayonida qo'llasa ta'lim samaradorligi yanada ortadi.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "kichik maktab ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 2020 yil 22 dekabrda 802-sonli qaroriga 1-ilova kichik maktab ta'lim va tarbiyaning Davlat Standarti.
2. Adilova S. Multimedia va ularni ta'lim jarayonida qo'llash // Pedagogik ta'lim-T.: TDPU, 2001.
3. Lopatina A., Skrebtsova M. "Skazochnaya matematika. "M.: Amrita-Rus, 2009.
4. Sodiqova Sh.A. "kichik maktab pedagogika." - T, 2018
5. F.Qodirova, Sh.Toshpo'latova, N.M.Kayumova - "kichik maktab pedagogika" - T. "Tafakkur" - 2019.
6. N.N. Azizxo'jayeva - "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat" - Toshkent-2006.
7. <https://peskiadmin.ru>.